

**Ковид 19-Г ДОТООДДОО АЛДСАН ҮЕИЙН БОДЛОГО НИЙГМИЙН СЭТГЭЛ
ЗҮЙД НӨЛӨӨЛСӨН БАЙДАЛ**

Д.Бумдарь

МУИС, ШУС, Нийгмийн Ухааны Салбар,
Улс төр судлалын тэнхимийн дэд профессор

Б.Хишигням

МУИС, Элсэлт бүртгэлийн хэлтсийн дарга

М.Тэгшбуян

МУИС, ШУС, Нийгмийн Ухааны Салбар,
Боловсрол, сэтгэл судлалын тэнхимийн дадлагажигч багш

Түлхүүр үг: ковид, өндөржүүлсэн бэлэн байдал, хөл хорио, сонгууль, нийгмийн сэтгэл зүй, айдас

Агуулга

- *Ковид-19 Улс төрийн эрсдэлийн менежментийн тогтолцоо*
- *Ковидыг дотооддоо алдсан үеийн бодлого*

Судалгааны үр дүн (сэтгэл зүйн проектив арга)

- *Ковид 19 Айдас ба зовиол*
- *Хандлага, харилцаа ба итгэл*

Судалгааны үндэслэл

Дэлхийн дахинд шинэ төрлийн халдварт вирус дэлгэрсэнтэй холбоотойгоор ДЭМБ цар тахал хэмээн зарлаж улс орнууд өөрсдийн эрсдэлийн менежментийн бодлогыг хэрэгжүүлж эхэлсэн. Монгол улсын Засгийн газрын 2020 оны 02 дугаар сарын 12-ны өдрийн 62²⁰ дугаар тогтоолын 4-т заасныг үндэслэн 2020 оны 02

²⁰ <https://www.legalinfo.mn/law/details/15081?lawid=15081>

дугаар сарын 13-ны өдөр УОК-ын даргын тушаал²¹-аар “Гамшгаас хамгаалах тухай хууль”²²-ийн 11.2, 11.3.3-т заасныг үндэслэн “өндөржүүлсэн бэлэн байдлын зэрэг”-т хэсэгчлэн шилжин ажилласан болно. Манай улсын хувьд дотоод халдвар 11 сарын 11-нд зарлагдан 12-ны өдрөөс УОК-ын саналын дагуу Засгийн газраас бүх нийтийн бэлэн байдлын зэрэгт шилжүүлсэн болно.

Бүх нийтийн бэлэн байдалд шилжсэнтэй холбоотой нийгмийн дунд эргэлзээ, үл итгэх байдал хүчтэй илэрч байна. Учир нь гаргасан шийдвэр болгон нь өдөр бүр өөрчлөгдөх, баттай эх сурвалжын мэдээлэл хоорондоо зөрөх зэрэг тодорхойгүй гайхсан байдалтай эхний долоо хоног өнгөрсөн болно. Энэхүү байдалтай зэрэгцэн аж ахуй нэгж, иргэдийн эдийн засгийн байдал, өдөр тутмын үйл ажиллагаанд зохицуулалт хийх, авах арга хэмжээ мөн тодорхой бус байсан нь нийгмийг ихэд бухимдуулсан.

Товчхондоо дүгнэж үзэхэд өндөржүүлсэн бэлэн байдлын үе буюу 10 сарын турш УОК-ын хийсэн үйл ажиллагааны үр дүн гарсангүй хэмээн хэлж болох юм. Иймээс төрийн засаглалын чадамжид эргэлзэх нийгмийн уур амьсгал бүрэлдсэн байна хэмээн үзэн нөлөөлсөн хүчин зүйлсийн судалгаа хийхийг зорьсон.

Судалгааны гол зорилгын хүрээнд дараах асуудлыг судлан гаргах зорилт тавьж байна.

- Улс төрийн эрсдэлийн менежментийн тогтолцоо манайд байгаа эсэх (Political crisis management system)
- Хөл хорио, засгийн газрын шийдвэрүүд, хэрэгжилт, түүнээс үүдэлтэй нийгэм-сэтгэл зүйн зарим онцлогийг илрүүлэх (Нийгэм-сэтгэлзүй (Psycho-social) нь нийгмийн хүчин зүйлс болон хувь хүний хандлага, бодол санаа, зан үйлийн харилцан хамаарлыг хэлдэг)

Ковид-19 Улс төрийн эрсдэлийн менежментийн тогтолцоо

²¹<https://nema.gov.mn/wpcontent/uploads/2020/02/%D0%A3%D0%9E%D0%9A-%D1%8B%D0%BD-%D0%B4%D0%B0%D1%80%D0%B3%D1%8B%D0%BD-%D1%82%D1%83%D1%88%D0%B0%D0%B0%D0%BB%E2%84%9604.pdf>

²²<https://www.legalinfo.mn/law/details/12458?lawid=12458>

Улс төрийн эрсдэлийн менежмент (political crisis management)²³ гэдэг энэхүү нэр томъёо нь орчин үеийн эрсдэлийн менежментэд засаглалын онцлог, хэв маягыг илэрхийлэхэд хэрэглэгддэг. Тодруулбал нийгэм бүхэлдээ эх баригчдаас эрсдэлийн нөлөө хамгийн бага байхыг шаарддаг бол сөрөг хүчин хэвлэл мэдээллийн сувгыг ашиглан бодлогын шүүмжийг хүчтэй өрнүүлэх ба үүнээс хэрхэн сэргийлж байгааг улс төрийн эрсдэлийн менежмент гэж ойлгож болно. Ийм хоёр туйлын нөхцөлд бодлого тодорхойлогч хамгийн боломжит хувилбарыг сонгох байдлыг улс төрийн эрсдэлийн менежмент сайн эсвэл засаглал сайн байна гэж үзэж болох юм.

Аливаа эрсдэл нь дараах үндсэн гурван шинжийг агуулсан байдаг гэж үздэг уламжлалт хандлага байна.

- Эрсдэл, хямрал нь урьдчилсан таамаглах аргагүй
- Гаргасан шийдвэрүүд нөхцөл байдалд тохирохгүй байх, үр дүнд хүрэхгүй байх
- Аливаа шийдвэрүүдийг түргэн шуурхай гаргах, яаралтай өөрчлөх²⁴ гэсэн шинжүүдтэй.

Тиймээс эрсдэлийн менежмент нь аюулыг урьдчилан тооцоолж, шинжлэх ухааны үндэслэлтэй өөрийн нөөц боломж, чадавхид таарсан хувилбаруудыг бодлогын түвшинд боловсруулсан байхыг хэлж байгаа юм.

Шийдвэр гаргагчид эрсдэлийн менежмент хийхдээ дараах зүйлсийг зайлшгүй анхаарах ёстой. Үүнд:

- Мэдрэмжтэй байх (Sense making)
- Шийдвэр оновчтой гаргах, гаргасан шийдвэр нь үр дүнтэй байх ёстой (Decision making and coordinating implementation)
- Бодож тунгаах, судлах (Meaning making)
- Тооцоололтой, дуусгаж сурах (Accounting and ending)
- Амжилт, алдаанаас суралцах (Learning)²⁵

²³ <https://www.controlrisks.com/jp/our-thinking/japanese/covid-19-uncertainty>

²⁴ Boin, A., 't Hart, P., Stern, E., & Sundelius, B. (2005). Crisis management in political systems: Five leadership challenges. In *The Politics of Crisis Management: Public Leadership Under Pressure* (pp. 1-17). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511490880.001

²⁵ Boin, A., 't Hart, P., Stern, E., & Sundelius, B. (2005). Crisis management in political systems: Five leadership challenges. In *The Politics of Crisis Management: Public Leadership Under Pressure* (pp. 1-17). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511490880.001

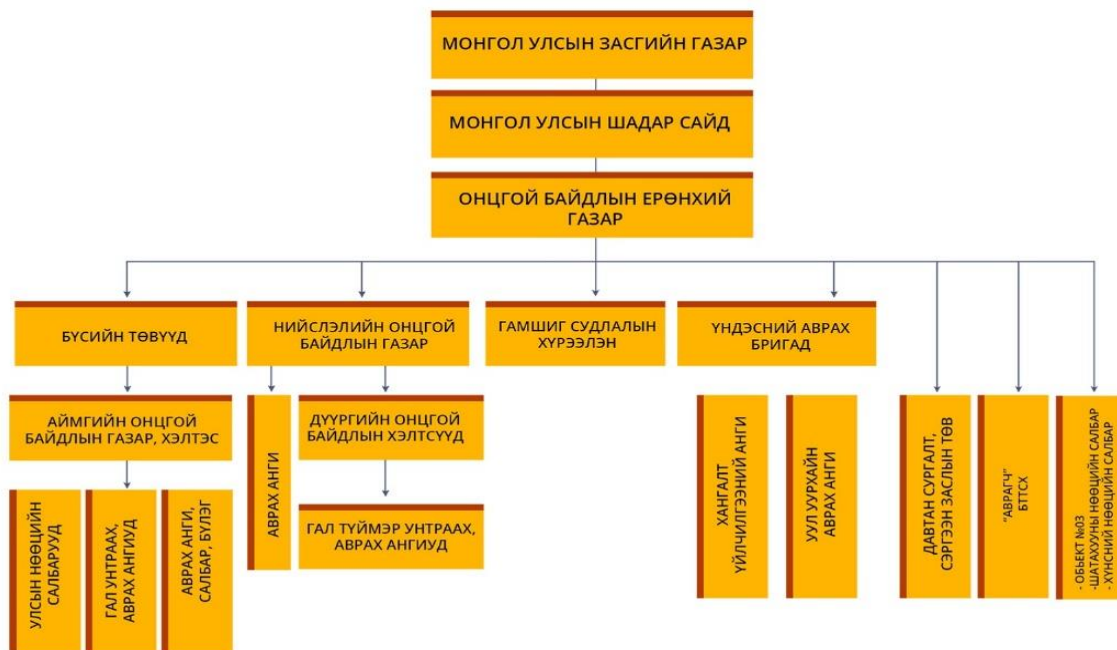
Дээрх байдлыг шийдвэр гаргалтын үе шатан шингээж өгөхгүй бол тухайн шийдвэр ямар нэгэн үр дүнгүй болж дуусах юм. Монгол улс цар тахалтай холбоотой шийдвэр гаргалт, үр дүнгийн талаар нийгэм таатай бус байгаа нь улс төрийн эрсдэлийн менежмент сул байна гэж дүгнэх боломжтой.

Монгол улсын цар тахалтай холбоотой авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээг өнөөдрийн байдлаар дараах үе шаттай хувааж үзэх боломжтой. Үүнд:

- Эхэн үеийн бодлого (цар тахлаас сэргийлэх, гаднаас зөөгдөж анхны халдвар илэрсэн)
- Цар тахал ба Сонгуулийн үеийн бодлого
- Ковидыг дотооддоо алдсан үеийн бодлого

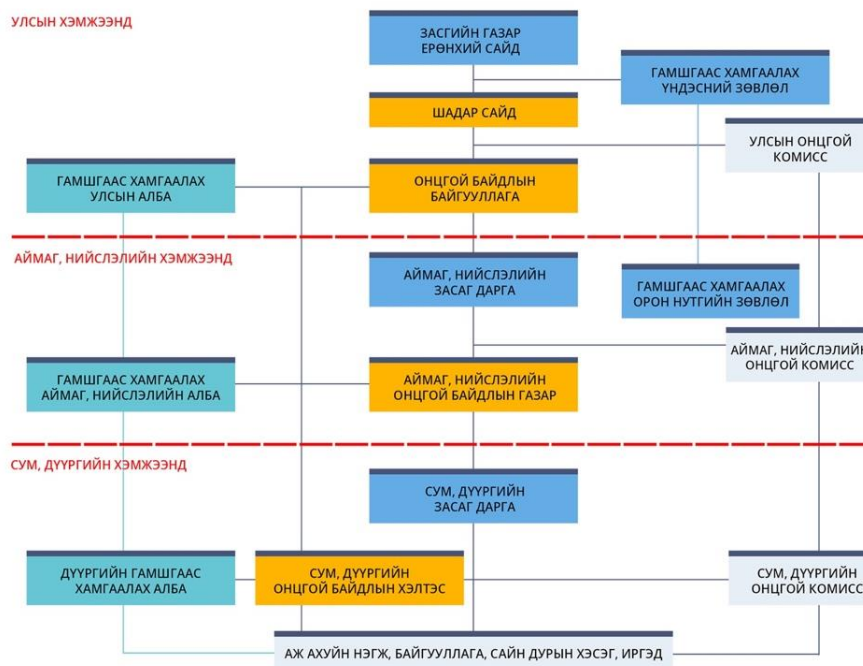
Мөн манай улсад онцгой байдлын үед шийдвэр гарах, чиглэл өгөх удирдлагын тогтолцооны бүтэц хэрэгжих үе шатыг дараах схемүүдээр үзүүлье.

Схем.1. Онцгой байдлын ерөнхий газрын бүтэц, зохион байгуулалт

Эх сурвалж: Судлаач өөрөө бэлтгэв.

Схем.2. Монгол Улсын онц байдлын үед шийдвэр хэрэгжих үе шат түүний
бүрэн зураглал

Эх сурвалж: Судлаач өөрөө бэлтгэв.

Манай улсад аюулгүй байдал, нийгмийг хамарсан аливаа гамшгийн үед ҮАБЗ-өөс Улсын Онцгой комисс, УИХ-аас Засгийн газар төлөөлөн хэрэгжүүлэх чиг дараалалтай байдаг. Онцгой байдлын ерөнхий комиссыг удирдан зохион байгуулах үүргийг Засгийн газарт бүрэн хариуцуулсан байдаг болохыг харж болж байна. Энэ чиг үүргийн дарааллаар бол манай улс бусад улс орнуудтай ижил гүйцэтгэх засаглалаас шийдвэр гаргалтыг хэрэгжүүлдэг байдал нь ижил байна.

Тэхээр цар тахалтай холбоотой авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээг дээрх схемийн дагуу харвал Засгийн газраас гарсан шийдвэр нь хамгийн эцсийн шийдвэр байдаг болохыг харах боломжтой байна. Нөгөө талаас эрх баригч намын засаглалын чадамж, улс төрийн эрсдэлийн менежмент байгаа эсэхийг харах боломжтой гэсэн үг юм.

Ковидыг дотооддоо алдсан үеийн бодлого

2020 оны 11 дүгээр сарын 11-ний өдөр Засгийн газрын хуралдааны шийдвэр гаран анх удаа Гамшгаас хамгаалах бүх нийтийн бэлэн байдлын зэрэгт шилжүүлэх шийдвэр гарсан. Энэхүү шийдвэр гарсан цагаас эхлэн цар тахал дотооддоо алдсан тохиолдолд бид бэлэн эсэхэд эргэлзсэн шийдвэр, чиглэлүүд хөвөрч эхлэсэн болно.

Тухайлбал, хувийн унаа унах эсэх, дэлгүүр орох цагт хязгаарлалт хийх, яаралтай эмнэлгийн тусламж авах зэрэг хүний анхан шатны хэрэгцээг хэрхэн зохицуулсан талаар зааварчилгаа улс орон даяар олж хараагүй болно. Ковид 19-ийн эсрэг хуульд заасан “хүнийг ялгаварлан гадуурхаагүй, нэр төрийг нь доромжлоогүй байх” шаардлага нь анхны голомтын эерэг гарсан иргэний овог нэр, регистрийн дугаар нь орон даяар цацагдахад хуулийн хэрэгжилт хангах талаар шийдвэр гаргагчдын зүгээс дорвитой шийдвэр авч чадахгүй байсан.

Харин нийгмийн зүгээс шүүмжлэлтэй хандсаны үр дүнд хүний эрхийн зөрчлүүдийг засаж явсан. Мөн УОК, НОК-ийн уялдаагүй үйл ажиллагаанаас үүдэн гарсан шийдвэр нь маш их дарамт, хүнд суртал, хүний суурь эрхийг зөрчсөн үйлдлүүд болж байсан хэдий ч нэг сарын турш хатуу хөл хориог нийгмээрээ даван туулсан болно. Энэ хугацаанд эрх баригчдын улс төрийн манлайлал, эрсдэлийн менежмент хийгээгүй, бодлогын сонголтгүй, чадамжгүй байдалд нийгмээрээ үнэлгээ тавьсан болно.

Улмаар бүх шатны сонгуулиуд дуусаад ийнхүү дотооддоо халдварласан байдал нь хяналт сул, ялалтанд бялуурсан, бялуу хуваагдалт хүчтэй өрнөсөн, эрх мэдлийн шилжилтийн зай үүссэн нөхцөлтэй шууд хамаатуулж ойлгохоор улс төрийн хариуцлагагүй байдал гэж хэлж болно.

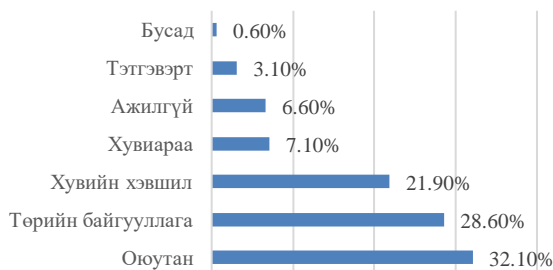
Цар тахал дотооддоо алдаж гаргасан шийдвэрүүд нийгэмд хэрхэн үнэлэгдэж байгааг дараах судалгаар үзүүлье.

СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН

Түүврийн бүтэц:

Судалгаанд нийт 196 хүн оролцсоноос эрэгтэй 17.3 хувь, эмэгтэй 83.2 хувийг эзэлж байна. Оролцогчдын насны медиан нь 29 ба 16-89 насны хооронд байлаа. Улаанбаатар хотын оролцогчид 84.7 хувь бол 16.3 хувь нь орон нутгийнх, оролцогчдын 75 хувь нь дээд боловсролтой, 24 хувь нь бүрэн дунд боловсролтой, 1.5 хувь нь бүрэн бус дунд боловсролтой.

Ажил эрхлэлтийн байдлыг харахад, оюутан, төрийн байгууллага, хувийн хэвшилд ажилладаг хүмүүсийн оролцоо их байв.

НЭГ. АЙДАС БА ЗОВИНОЛ

Ирээдүйд айх айдас:

Судалгаанд оролцогчид ирээдүйн 1-2 жилийн хугацаанд хамгийн их айж байгаа зүйлийг дараах байдлаар үзжээ. Үүнд:

Одоогийн нөхцөл байдалтай холбоотойгоор ирээдүйд цар тахал дуусахгүй, өвчин ихээр гарах, эдийн засаг муудах, ажлын байргүй болох, ЕБС, их, дээд сургуулийн боловсролын чанар муудах, боловсрол муутай хүмүүс бий болох,

КОВИД-ийн эмчилгээ хүртээмжгүй байхаас хамгийн их айж байгаа нь судалгааны үр дүнгээс гарлаа. Бусад хэсгийг дэлгэрэнгүйгээр харвал:

Улс төрөөс, Дэглэмээс

Бизнесээс

Вакцин гарахгүй байх, үр дүнгүй байх, хүртээмжгүй байхаас

Ковидоос болж хүмүүс нас барахаас

Мэдэхгүй

Гэр бүл эрсдэлт орох вий гэхэс

Хүчирхийллээс

Шударга бус байдлаас

Ядуурлаас

Агаарын бохирдлоос

Архидалтаас

Ахмад настнуудад санаа зовж, айж байна

Бослого, хөдөлгөөн гарахаас

Ёс суртахуунгүй байдлаас

Өр, зээлнээс

Тусгаар тогтнолоо алдахаас

Хүнсний аюулгүй байдлаас

Цалин орлого багасахаас

Барааны хомсдол үүсэхээс

Ирээдүйн 1-2 жилийн хугацаанд айж байгаа зүйлийг Улаанбаатар хот болон орон нутгийн хувьд ялган харуулбал:

Улаанбаатар хотоос судалгаанд оролцогчдын хувьд		Орон нутгаас судалгаанд оролцогчдын хувьд	
Цар тахал дуусахгүй, өвчин гарах	16.20%	Эдийн засаг муудах	30.80%
Ажлын байргүй болох	9.70%	Боловсрол муудах	19.20%
Эдийн засаг муудах	8.40%	Цар тахал дуусахгүй, өвчин гарах	15.40%
Боловсрол муудах	7.80%	Ажлын байргүй болох	11.50%
Эрүүл мэнд, ковидын эмчилгээ хүртээмжгүй байх	7.80%	Айх зүйл алга	11.50%
Хил нээхгүй байх, гадаад явж чадахгүй	6.50%		

Ирээдүйдээ айх айдсыг ажил эрхлэлтийн байдалтай харьцуулан харахад:

Оюутнуудын хувьд:	Төрийн байгууллагын албан хаагчдын хувьд:	Хувийн хэвшилд ажилладаг хүмүүсийн хувьд:	Хувиараа хөдөлмөрлөдөг хүмүүсийн хувьд;	Тэтгэврийн хүмүүсийн хувьд:	Ажилгүй хүмүүсийн хувьд
Боловсрол муудах	Цар тахал дуусахгүй, өвчин гарах	Эрүүл мэндийн үйлчилгээ ковидын эмчилгээ	Боловсролын чанар муудах	Хорио цээр үргэлжилж гэртээ байх	Хил нээхгүй байх, гадаад явж чадахгүй

		хүртээмжгүй байх			
Эдийн засаг муудах	Ажлын байргүй болох	Цар тахал дуусахгүй, өвчин гарах	Бизнесгүй болох	Боловсролын чанар муудах	Төрийн шийдвэр буруу, оновчгүй байх
Хил нээхгүй байх, гадаад явж чадахгүй			Вакцин гарахгүй байх, үр дүнгүй байх, хүртээмжгүй байх	Архидалт	Цар тахал дуусахгүй, өвчин гарах
Цар тахал дуусахгүй, өвчин гарах			Цар тахал дуусахгүй, өвчин гарах	Вакцин гарахгүй байх, үр дүнгүй байх, хүртээмжгүй байх	Ажил олдохгүй байх
	Ажлын байргүй болох	Ёс суртахуунгүй байдал			
		Тусгаар тогтнолоо алдах			
		Хүчирхийлэл			
		Цар тахал дуусахгүй, өвчин гарах			
Ядуурал					

Ирээдүйд айх айдсыг хүйсийн хувьд ялгаатайгаар харахад:

Эрэгтэй хүмүүсийн хувьд	Эмэгтэй хүмүүсийн хувьд
Цар тахал дуусахгүй, өвчин гарах	Цар тахал дуусахгүй, өвчин гарах
Хорио цээр үргэлжилж гэртээ байх	Боловсролын чанар муудах
Эдийн засаг муудах	Эдийн засаг муудах

Төрийн шийдвэр буруу, оновчгүй
байх

Эрүүл мэндийн үйлчилгээ, ковидын
эмчилгээ хүртээмжгүй байх

Яг одоо айж байгаа айдас:

Яг одоо айж байгаа зүйлээ судалгаанд оролцогчид дараах байдлаар авч үзсэн байна. Үүнд:

1	Цар тахал дуусахгүй, өвчин гарах
2	Боловсролын чанар муудах
3	Архидалт
4	Хорио цээр үргэлжилж гэртээ байх
5	Цалин, орлого, өрхийн санхүүгийн байдал
6	Гэр бүл эрсдэлд орох
7	Вакцин гарахгүй байх, үр дүнгүй байх, хүртээмжгүй байх
8	Ёс суртахуунгүй байдал
9	Төрийн шийдвэр, арга хэмжээ оновчгүй байх
10	Эдийн засаг, санхүү муудах
11	Эрүүл мэндийн үйлчилгээ, ковидын эмчилгээ
12	Улс төр, төрийн байгууллагын үйл ажиллагаа
13	Өр, зээл

Одоогийн айдсыг хүйсийн хувьд ялгаатайгаар харахад:

Эрэгтэй хүмүүсийн хувьд	Эмэгтэй хүмүүсийн хувьд
Архидалт	Архидалт
Боловсролын чанар муудах	Боловсрол муудах
Ёс суртахуунгүй байдал	Цар тахал дуусахгүй, өвчин их тархах
Хорио цээр үргэлжилж, гэртээ байх	
Цалин, орлого багасах, өрхийн санхүү	
Цар тахал дуусахгүй, өвчин их тархах	

Байршлын ялгаатай байдлаар нь харахад дараах үр дүн гарлаа.

Улаанбаатар хотоос судалгаанд оролцогчдын хувьд	Орон нутгаас судалгаанд оролцогчдын хувьд
Цар тахал дуусахгүй, өвчин их тархах	Цар тахал дуусахгүй, өвчин их тархах
Архидалт	Төрийн шийдвэр, арга хэмжээ
Боловсролын чанар муудах	
Цар тахал дуусахгүй, өвчин их тархах	

Боловсролын түвшингөөр нь ялгаатайгаар харахад, дийлэнх хувийг дараах айдсууд үзүүлж байна.

Бүрэн бус дунд боловсролтой

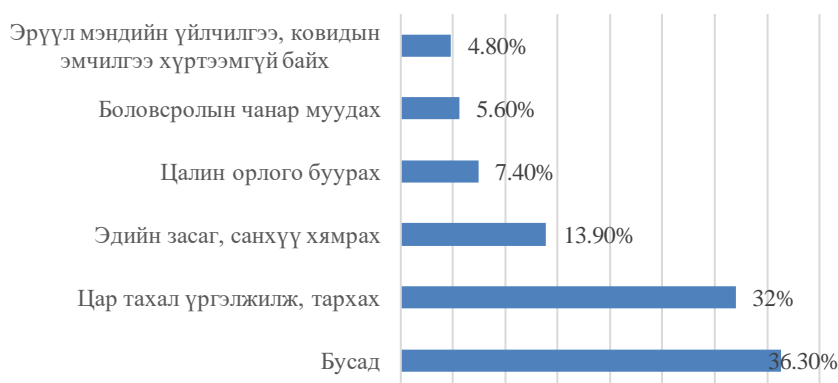
Бүрэн дунд боловсролтой

Дээд боловсролтой

Цар тахал дуусахгүй, өвчин гарах	Архидалт	Архидалт
Мэдэхгүй	Боловсролын чанар муудах	Боловсролын чанар муудах
	Төрийн шийдвэр, арга хэмжээ оновчгүй байх	Цар тахал дуусахгүй, өвчин их тархах
	Хорио цээр үргэлжилж, гэртээ байх	

Санаа зоволттой холбоотой асуудлууд:

Судалгаанд оролцогчид гэр бүлийнхээ хувьд хамгийн их санаа зовж байгаа зүйлийг дараах байдлаар үзжээ. Үүнд:

Дэлхий дахинд тархаад байгаа КОВИД-19 цар тахал дуусахгүй, цаашид улам их тархах, эдийн засаг, санхүү хямрах, цалин орлого буурах, сургуулиудийн боловсролын чанар муудах, эрүүл мэндийн үйлчилгээ болон КОВИД-ийн эмчилгээ хүртээмжгүй байхаас хамгийн их санаа зовж байгаа нь судалгааны үр дүнгээс гарлаа. Түүнчлэн агаар орчны бохирдол, ажлын байргүй болох, хүнс ба барааны хомсдолд орох, өр зээлээ төлж чадахгүй болох, орон байргүй болох, төр засгийн шийдвэр арга хэмжээ буруу байх, вакциний хүртээмж, хөл хорио удаан үргэлжлэх зэрэг асуудалд санаа зовж байна.

Гэр бүлийнхээ хувьд санаа зовж байгаа зүйлийг Улаанбаатар хот болон орон нутгийн хувьд ялган харуулбал:

Улаанбаатар хотоос судалгаанд оролцогчдын хувьд		Орон нутгаас судалгаанд оролцогчдын хувьд	
Цар тахал үргэлжилж, тархах	38.90%	Цар тахал үргэлжилж, тархах	46.40%
Эдийн засаг, санхүү хямрах	18.50%	Эдийн засаг, санхүү хямрах	10.70%
Цалин, орлого буурах	8.30%	Цалин, орлого буурах	14.30%
Ядуурал	3.20%	Ядуурал	7.10%
Эрүүл мэнд, ковидын эмчилгээ хүртээмжгүй байх	6.40%	Эрүүл мэнд, ковидын эмчилгээ хүртээмжгүй байхаас	3.60%

Гэр бүлийнхээ талаар санаа зовж байгаа зүйлсийг боловсролын хувьд ялган харуулбал:

Санаа зовж буй зүйлс	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Дээд
Цар тахал үргэлжилж, тархах	0%	40.9%	40.6%
Эдийн засаг санхүү хямрах	33.3%	13.6%	18.1%
Хөл хорио удаан үргэлжлэх	33.3%	6.8%	2.2%

Цалин орлого буурах	0%	6.8%	10.1%
Боловсролын чанар муудах	0%	2.3%	8.7%
Эрүүл мэнд, ковидын эмчилгээ хүртээмжгүй байх	0%	0%	8%

Гэр бүлийнхээ талаар санаа зовж байгаа зүйлсийг ажил эрхлэлтээр ялган харуулбал:

Гэр бүлийн хувьд санаа зовж буй зүйлс	Оюутан	Төрийн байгууллага	Хувийн хэвшил	Хувиараа	Тэтгэвэрт	Ажилгүй
Цар тахал үргэлжилж, тархах	33.9%	53.8%	40.5%	23.1%	0%	38.5%
Эдийн засаг санхүү хямрах	21.4%	13.5%	14.3%	30.8%	20%	15.4%
Цалин орлого буурах	8.9%	5.8%	14.3%	15.4%	0%	7.7%
Ажилгүйдэл	5.4%	0%	0%	7.7%	0%	7.7%

Судалгаанд оролцогчид улс орны хувьд хамгийн их санаа зовж байгаа зүйлийг дараах байдлаар үзжээ. Үүнд:

Судалгаанд оролцогчид эдийн засаг хямрах, цар тахал үргэлжилж, тархах, улс орноороо ерөндөө баригдаж, цаашилбал газар нутгаа алдахад хүрэх вий, одоогийн цар тахлын нөхцөл байдалтай холбоотой болоод мөн цаашид төр засгийн зүгээс буруу шийдвэр гаргах, ядууралд нэрвэгдэх, хэт их улс төржих, чадваргүй хүмүүс эрх барих зэрэгт хамгийн ихээр санаа зовж байна. Бусад санаа зовж буй зүйлст авлига, ёс суртахууны доройтол, ажилгүйдэл, ард түмний амжиргааны түвшин буурах, ардчилал, хүний эрх, эрх чөлөө хумигдах, аюулгүй байдал, гэмт хэрэг, хүчилхийлэл зэргийг авч үзсэн байна.

Улс орны хувьд санаа зовж байгаа зүйлийг боловсролын байдлаар ялган харуулбал:

Улс орны хувьд санаа зовж буй зүйлс	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Дээд
Эдийн засгийн хямрал	33.3%	34.9%	34.6%
Авлигад идэгдэх	33.3%	2.3%	2.9%
Амьжиргаа доройтох	33.3%	0%	0.7%

Өр зээлэнд баригдах	0%	9.3%	8.8%
Төрийн шийдвэр, арга хэмжээ буруу байх	0%	2.3%	10.3%

ХОЁР. ХАНДЛАГА, ХАРИЛЦАА БА ИТГЭЛ

Судалгаанд оролцогчдын хөл хорио, Засгийн газраас авч хэрэгжүүлж байгаа шийдвэрүүд, КОВИД 19, эрх чөлөөнд хандах хандлагыг судлахад дараах үр дүн гарлаа.

Хөл хорионд хандах хандлага:

Судалгаанд оролцогчдын 57 хувь нь хөл хориог

- Өвчин тарах эсрлээс хамгаалсан зөв алхам, зөв шийдвэр
- Шинэ зүйл сурах, өөрийгөө хөгжүүлэх, гэр бүлийнхэнтэйгээ илүү ойр харилцах боломжийг бий болгосон гэж үзэн эергээр хандаж байна.

Харин 38 хувь нь хөл хорионд сөрөг хандлагатай байна.

- Эдийн засаг, гэр бүлийн санхүү хэцүү байна
- Боломжууд хягзаарлагдмал
- Гэрийнхнээс хол байгаа хүмүүсийн хувьд хэцүү байна
- Цаг хугацааг хий дэмий өнгөрүүлж байна
- Уйтгартай, ганцаардмал байна
- Гэр хороорлолд амьдарч байгаа сурагчид хичээлээс их хоцорч байгаа. Олон хүүхэдтэй айл өрх хичээлүүдийг нөхөж үзэх боломж бага
- Гэр бүл, хүүхдийн хүчирхийлэл гарч байна.
- Ажлын хамт олон, өдөр тутмын тогтсон хэмнэлээ санаж байна.

Хөл хорионд хандах хандлагыг хүйс, байршлын хувьд ялгаатай эсэхэд статистик шинжилгээ хийж үзэхэд илэрхий ялгаатай байдал гарсангүй. Харин боловсролын хувьд болон ажил эрхлэлтийн байдлаас шалтгаалан хандлага нь өөр байна. Энэ үр дүнг дэлгэрүүлэн харуулбал:

Боловсролын түвшингөөр нь:

	Бүрэн бус дунд боловсролтой	Бүрэн дунд боловсролтой	Дээд боловсролтой
Эерэг хандлагатай	66.7%	52.9%	58%
Сөрөг хандлагатай		46.6%	35.3%
Нейтраль хандлагатай	33.3%	0.5%	6.7%

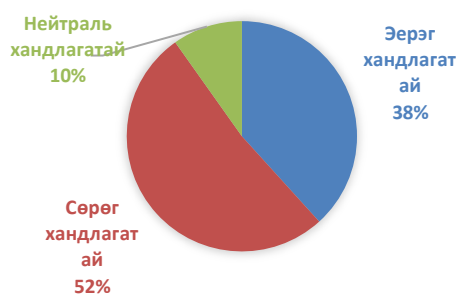
Бүрэн бус дунд боловсролтой хүмүүсийх дийлэнх нь эерэг хандаж, сөрөг хандлагагүй болох нь судалгааны үр дүнгээс гарч байна.

Ажил эрхлэлтээр нь:

	Оюутан	Төрийн байгууллагад ажилладаг	Хувийн хэвшилд ажилладаг	Хувиараа бизнес эрхэлдэг	Ажилгүй	Тэтгэвэрт
Эерэг хандлагатай	45.5%	74.5%	57.1%	53.9%	61.5%	30%
Сөрөг хандлагатай	50.9%	21.5%	33.3%	46.2%	38.5%	70%
Нейтраль хандлагатай	3.6%	4%	9.6%			

Төрийн байгууллагад ажилладаг хүмүүс болон ажилгүй хүмүүсийн хувьд хөл хорионд хандах эерэг хандлага давамгайлж байгаа бол тэтгэвэрт байгаа хүмүүсийн хувьд сөрөг хандлага дийлэнх нь байна. Тэтгэврийн хүмүүст нийгмийн харилцаа, үр хүүхэд, ач зээтэйгээ уулзах, найзуудтай уулзах, гадуур гарах хэрэгцээ их байгаа нь тэдний сөрөг хандлагаас харагдаж байна.

Засгийн газрын шийдвэрүүдэд хандах хандлага:

Судалгаанд оролцогчдын 52 хувь нь Засгийн газрын шийдвэрүүдэд сөрөг хандлагатай байна. Үүнд:

- Хот суурингийн том хаусанд амьдардаг хүмүүс цахилгаан, ус, дулааны хэрэглээндээ хэдэн зуун мянгыг төлдөг бол хөдөө орон нутгийн иргэд бага төлбөр төлдөг гэх мэт ялгаатай. Гэр хорооллын зөөврийн усны төлбөрийн талаар оновчтой арга хэмжээ аваагүй.
- Иргэдээ чин сэтгэлээсээ бодоогүй дараагийн сонгуулийн шоу
- Судалгаа, шинжилгээний үндэслэлгүй шийдвэрүүд
- Нэг гаргасан шийдвэртээ үнэнч бус, эргэж буцдаг, төрийн удирдлагууд чадваргүй байна.
- Засгийн газрын шийдвэрүүд ямарч уялдаа холбоо байхгүй. Халамж гэсэн хавтгайруулсан бодлогоос болоод маш олон тооны хүмүүс юу ч хийхгүй амьдарч болно гэсэн ойлголттой болж байна.
- Зөв шийдвэрийг хэрэгжүүлэх шатандаа буруу үйл ажиллагаа явуулж байна.

Харин 38 хувь нь Засгийн газрын шийдвэрийг зөв зүйтэй, ард иргэддээ дэмжлэг болсон гэж эергээр хандсан байгаа нь судалгааны үр дүнгээс гарлаа.

Засгийн газрын шийдвэрүүдэд хандаж байгаа хандлагыг хүйс, боловсролын түвшин, байршил, эрхэлж буй ажлын ялгаатай байдлаар нь статистик шинжилгээ хийж үзэхэд илэрхий ялгаа гарсангүй.

Ирээдүйд Засгийн газартаа хандах хандлага:

Судалгаанд оролцогчдын хандлага:

Судалгаанд оролцогдын 45 хувь нь ирээдүйд Засгийн газартаа сөргөөр хандаж байна. Үүнд:

- Ард иргэддээ мөнгө тараах биш ажлын байраар хангах шаардлагатай байна.
- Хэрвээ сэтгэл хөдлөлөөрөө гаргасан шийдвэрээ үргэлжлүүлсээр байвал ард иргэд ойрын хэдэн жил хэцүүхэн амьдрал туулах болно
- Маш олон тооны өр зээл бондын эргэн төлөлт ойртож байхад сонгуулийнхаа PR хийсээр маш олон өнөө маргаашаа аргацаасан шийдвэр гаргаж байгаа нь харамсалтай. Манай улс сонгуулиас сонгуулийн хооронд амьдардаг нь ажиглагддаг.
- Жинхэнэ ард иргэдийнхээ амьдралд тус болсон оновчтой, судалгаатай шийдвэр гаргамаар байна, төрийн албан хаагчид цалин тасрахгүй байгаа, хувийн хэвшлийнхэн маш хэцүү байдалтай байна.

Судалгаанд оролцогчид Засгийн газрыг хойшид дараах байдлаар ажиллахыг хүсч байна. Үүнд:

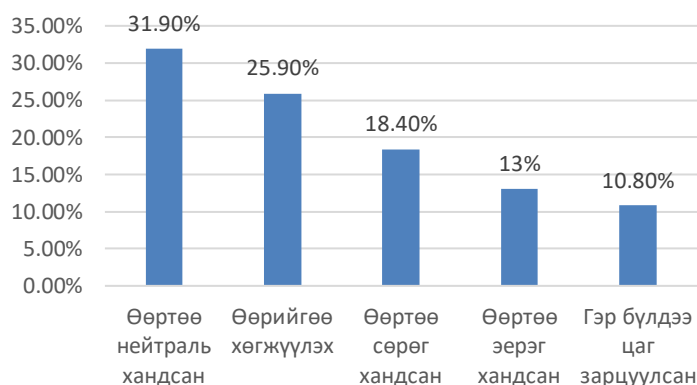
- Шийдвэрээ бодитой, судалгаатай гаргах	15.20%
- Эрсдлийг тооцож, зөв төлөвлөгөө, хөгжлийн бодлого гаргах	13.90%
- Мэргэжлийн, шударга хүмүүс ажиллуулах	12.70%
- Ажлын байр хадгалах, нэмэгдүүлэх	8.90%
- Бэлэн мөнгө тараах болон халамжаас татгалзах	8.90%
- Иргэд, ААН-ийг дэмжих	7.60%

Ирээдүйд итгэх итгэл:

Судалгаанд оролцогчдын 81.4 хувь нь ирээдүйдээ итгэх итгэлтэй байна. Үүнд:

- Вакцин гарч бүх зүйл хэвийн байдалдаа орно.
- Хүн бүр эрүүл орчинд, ажлын байртай орлого сайтай сэтгэл хангалуун амьдарна.
- Шударга байдал тогтоно гэдэгт итгэлтэй байна.

Хөл хорионы үед “БИ”

Судалгаанд оролцогчдын 18.4 хувь нь өөртөө сөрөг хандаж байсан. Үүнд:

- Цахимаар өдөр шөнөгүй ажиллаж, ажлын ачаалал улам нэмэгдсэн тул стресстэй байна.
- Сэтгэл санаа тогтворгүй байна.
- Чимээгүй тайван орчинд ажилламаар байна.
- Уйдаж, ганцаардаж байна.
- Нойрны хэмнэлээ алдсан
- Үр ашиггүй цагийг хий дэмий өнгөрөөж байгаадаа харамсаж байна.

Судалгаанд оролцогчдын 13 хувь нь өөртөө эерэг хандаж байна. Үүнд:

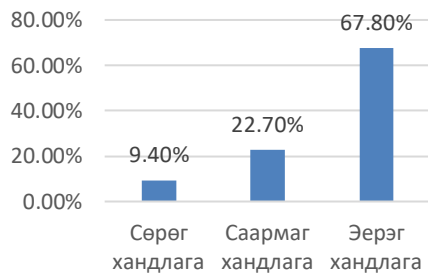
- Сууж хийх шаардлагатай байсан амжуулаагүй ажлуудаа амжуулж байна
- Эрүүл мэнд ямар чухал болохыг илүү ихээр мэдэрч, гэр бүлийн харилцаа бол амьдралын чухал үнэт зүйл гэдгийг ойлгож байна. Гэр бүлийнхэнтэйгээ цагийг сайхан өнгөрөөж байгаа.

25.9 хувь нь өөрийгөө хөгжүүлэх цаг гарсан гэж үзжээ. Үүнд:

- Даалгавар бие даалтаа сайн хийх, гадаад хэл сурч байгаа
- Цахимаар ажиллаж мэдээлэл технологийн орчин үеийн арга техникийг эзэмшиж байна
- Шинэ хоол хийж сурч байгаа.

- Буруу зан үйлээ засахыг хичээж байна.

Гэр бүлийн харилцаа:

- Судалгаанд оролцогчдын 9.4 хувь нь гэр бүлийн харилцаа нь тааламжтай биш, гэрийнхнээсээ тусдаа баймаар байгаа талаар хариулсан байна.
- 67.8 хувь нь гэр бүлийн харилцаа илүү ойр дотно, илүү нээлттэй, аз жаргалтай байна гэжээ.

Судалгааны дүгнэлт

Судалгаанд оролцсон байдлаас харахад, эмэгтэйчүүдийн нийгмийн идэвх, оролцоо эрэгтэйчүүдээс өндөр байна.

Судалгаанд оролцогчдын дийлэнх нь эрүүл мэндийн үйлчилгээ, түүний хүртээмж хангалтгүй байх, эдийн засгийн хүндрэл, амьжиргааны түвшин буурах, боловсролын чанар муудахаас хамгийн их айж, санаа зовинож байна.

Судалгаанд оролцогчдын 57 хувь нь хөл хорио тогтоох арга хэмжээ нь өвчин тарах эсрдлээс хамгаалсан зөв шийдвэр гэж дэмжиж байна.

Харин Засгийн газрын хэрэгжүүлж байгаа арга хэмжээ, шийдвэрүүдэд 52 хувь нь сөрөг хандлагатай байна. Шийдвэр гаргахдаа судалгаанд үндэслээгүй, олон талыг харгалзаагүй, нэг гаргасан шийдвэртээ үнэнч бус, эргэж буцдаг, одоогийн төрийн удирдлагууд чадваргүй байна гэжээ.

Засгийн газартаа сөрөг болон шүүмжлэлтэй хандаж байгаа нь 86 хувийг эзэлж байна. Халамжийн бодлогыг өөрчлөх, ард иргэддээ мөнгө тараах биш, ажлын байраар хангах, түр зүүрын бус урт хугацаандаа үр өгөөжтэй арга хэмжээ авах хэрэгтэй гэж дийлэнх нь хариулсан байна.

Судалгаанд оролцогчдын 81.4 хувь нь ирээдүйгээ өөдрөгөөр харж, ирээдүйдээ итгэх итгэл дүүрэн байна. Түүнчлэн хөл хорионы үед гэр бүлийн харилцаанд эерэг талууд бий болсон, гэр бүлийн уур амьсгал таатай, аз жаргалтай байгаа гэж 67.8 хувь үзжээ.

Дээрх судалгаанаас дүгнэлт хийхэд Засгийн газрын хэрэгжүүлж байгаа шийдвэрт 52 хувь сөрөг, Засгийн газрын чадамжинд сөрөг хандаж байгаа нь 86 хувь гэсэн судалгааны үр дүнгээс бид Өндөржүүлсэн бэлэн байдал зарласан цагаас эхлэн дотооддоо халдвар илрэх хүртэл хугацаанд төрийн зүгээс нэгдсэн хамгаалах ямар нэгэн бодлого байхгүй байж үзэж байна.

Учир нь гаргасан шийдвэр бүрт нийгмийн зүгээс сайшаалтай хүлээн авахгүй, асуудал үүсэх бүрт дахин засаж шийдвэр гаргаж байгаа нь энэхүү эргэлзээг улам бататгаж байгаа юм.

Дэлхийн улс орнууд амжилттай ковид 19-ийн эсрэг бодлого баримталж буй Улс төрчид дараах гурван зүйлийг чандлан баримтлаж байна гэж үзсэн. Үүнд:

- Шинжлэх ухаанчаар байлдан дагуулах
- Харилцааны чадвартай байх
- Хамтаараа хийж байгаа гэдгийг ойлгуулах, хамт гэсэн мэдрэмжийг төрүүлэх гэсэн байсан.

Ашигласан эх сурвалж

<https://www.legalinfo.mn/law/details/15081?lawid=15081>

<https://nema.gov.mn/wpcontent/uploads/2020/02/%D0%A3%D0%9E%D0%9A-%D1%8B%D0%BD-%D0%B4%D0%B0%D1%80%D0%B3%D1%8B%D0%BD-%D1%82%D1%83%D1%88%D0%B0%D0%B0%D0%BB%E2%84%9604.pdf>

<https://www.legalinfo.mn/law/details/12458?lawid=12458>

<https://www.controlrisks.com/jp/our-thinking/japanese/covid-19-uncertainty>

Boin, A., 't Hart, P., Stern, E., & Sundelius, B. (2005). Crisis management in political systems: Five leadership challenges. In *The Politics of Crisis Management: Public Leadership Under Pressure* (pp. 1-17). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511490880.001

Boin, A., 't Hart, P., Stern, E., & Sundelius, B. (2005). Crisis management in political systems: Five leadership challenges. In *The Politics of Crisis Management: Public Leadership Under Pressure* (pp. 1-17). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511490880.001

ЗОХИОГЧИД

Зохиогчийн нэр	Ажил, албан тушаал	E-mail
С.Базарпүрэв	МУИС, ШУС, Нийгмийн Ухааны салбар, Улс төр судлалын тэнхимийн зөвлөх профессор	bazarpurev@num.edu.mn
О.Мөнхжаргал	МУИС, ШУС, Нийгмийн Ухааны салбар, Улс төр судлалын тэнхимийн багш	munkhjargal.o@num.edu.mn
Ц.Ганболд	МУИС, ШУС, Нийгмийн Ухааны салбар, Улс төр судлалын тэнхимийн зөвлөх профессор	bazarpurev@num.edu.mn
Ц.Бямбачулуун	МУИС, ШУС, Нийгмийн Ухааны салбар, Улс төр судлалын тэнхимийн докторант	byambachuluuntseden@gmail.com
М.Мөнхзул	ХААИС-ЭЗБС-ХААХЭЗТэнхимийн дэд профессор	munkhzul@mul.edu.mn
Л.Идэр	Доктор	lozvoi.ider88@gmail.com
О.Хатанболд	ШУА-ийн Философийн хүрээлэнгийн Улс төр, эрх зүйн салбарын эрхлэгч	khatanboldo@gmail.com
Д.Энхболд	Докторант	enkhbold201607@gmail.com
Д.Сүхболд	Улаанбаатар Эрдэм Их Сургуулийн дэд профессор	sukheemodun@yahoo.com
Д.Уртнасан	МУИС, ШУС, Нийгмийн Ухааны салбар, Улс төр судлалын тэнхимийн докторант	toto_bear@yahoo.com
Э.Гэрэлт-Од	МУБИС-ийн НХУС-ийн Нийгмийн ухааны тэнхимийн багш	gereltode@gmail.com
Д.Түмэнжаргал	МУИС, ШУС, Нийгмийн Ухааны Салбар, Улс төр судлалын тэнхимийн ахлах багш	Tumeedavaa12@gmail.com
Г.Эрдэнэбаяр	МУИС, ШУС, Хүмүүнлэгийн Ухааны Салбар, Философи, шашин судлалын тэнхимийн дэд профессор	erdenebayar.g@num.edu.mn

Pavel Mařkarinec	Department of Political Science, Faculty of Arts, Jan Evangelista Purkyně University in Ústí nad Labem, Czech Republic	maskarinec@centrum.cz
Ж.Төртогтох	МУИС, ШУС, Нийгмийн ухааны салбар, Улс төр судлалын тэнхимийн эрхлэгч, профессор	turtogtokh@yahoo.com
Б.Эрдэнэдалай	МУИС, ШУС, Нийгмийн ухааны салбар, Улс төр судлалын тэнхимийн ахлах багш	erdenedalai.bat@gmail.com
О.Батзаяа	МУИС, ШУС, Нийгмийн ухааны салбар, Улс төр судлалын тэнхимийн магистрант	batzaya@vip76.mn
Д.Ундрах	МУИС, ШУС, Нийгмийн Ухааны салбар, Улс төр судлалын тэнхимийн дэд профессор	ddj_undrakh@yahoo.com
Б.Болорчимэг	МУИС, ШУС, Нийгмийн ухааны салбар, Улс төр судлалын тэнхимийн магистрант	bbolro23@gmail.com
Т.Заяа	ХИС-ийн ОУХНС-ын тэнхимийн багш	Zaya.t@humanities.mn
Т.Есүхэй	МУИС, ШУС, Нийгмийн ухааны салбар, Улс төр судлалын тэнхимийн дадлагажигч багш	tyesukhei@num.edu.mn
Д.Бумдарь	МУИС, ШУС, Нийгмийн Ухааны салбар, Улс төр судлалын тэнхимийн дэд профессор	bumdari@num.edu.mn
Б.Хишигням	МУИС, Элсэлт, бүртгэлийн хэлтсийн дарга, дэд профессор	khishignyam@num.edu.mn
М.Тэгшбуян	МУИС, ШУС, Нийгмийн Ухааны Салбар, Боловсрол, сэтгэл судлалын тэнхимийн дадлагажигч багш	tegshbuyan@num.edu.mn